

[itobiad], 2021, 10 (2): 1231-1250

<p>Sınır, İdeoloji ve Milliyetçilik: Yöntemsel Milliyetçilik İdeolojisinin İnşasında Sınırlar</p> <p>Border, Ideology and Nationalism: Borders in the Construction of the Ideology of Methodological Nationalism</p> <p>Video Link: https://youtu.be/f7WJBlaXut4</p>	
<p>Kerem ÖZBEY Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Assoc. Prof., Artvin Coruh University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology ozbey-kerem@hotmail.com 0000-0001-8824-359X</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 23.01.2021
Kabul Tarihi / Accepted	: 02.05.2021
Yayın Tarihi / Published	: 01.06.2021
Yayın Sezonu	: Nisan-Mayıs-Haziran
Pub Date Season	: April-May-June

Atıf/Cite as: Özbey, K . (2020). Sınır, İdeoloji ve Milliyetçilik: Yöntemsel Milliyetçilik İdeolojisinin İnşasında Sınırlar . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 10 (2) , 1231-1250 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/62559/867198>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Sınır, İdeoloji ve Milliyetçilik: Yöntemsel Milliyetçilik İdeolojisinin İnşasında Sınırlar

Öz

Bu çalışma, yöntemsel milliyetçilik ideolojisini anlamayı amaçlamaktadır. Yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin inşasında sınırların rol ve işlevini anlamak, bu çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin inşasında sınırları anlamak amacıyla sınır, ideoloji ve milliyetçilik kavramlarının içerdiği anlamlara odaklanılmış ve aralarındaki ilişki ele alınmıştır. Bu kapsamda, ideolojinin ne olduğu, sınır ve ideoloji arasında nasıl bir ilişkinin olduğu, yöntemsel milliyetçilikten ne anlaşılması gerektiği ve sınırların ne şekilde yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin inşasına katkı sunduğu bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal ışığında, çalışmada, sınır, ideoloji ve milliyetçilik kavramları çerçevesinde yöntemsel milliyetçilik ideolojisi ve sınırlarla ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre, çalışmada, sınırların ideoloji yüklü oldukları, modern devletin egemenlik sahasını belirlemenin sınırların temel ideolojisini oluşturduğu ve sınırların devletin ideolojik aygıtlarından biri olduğu anlaşmıştır. Milliyetçilik ulus, ulus-devlet ve ulusal kimlik inşasını sınırlara dayalı bir şekilde gerçekleştiği için, milliyetçiliğin bir sınır ideolojisi olduğu görülmüştür. Yöntemsel milliyetçiliğin sınırlar vasıtasıyla bir kimlik ve mekân kurgulaması ve toplumsal dünyayı sınırlar üzerinden tanımlamaya çalışması sebebiyle yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin inşasında sınırların doğrudan katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınır, İdeoloji, Milliyetçilik, Yöntemsel Milliyetçilik, İnşa.

Border, Ideology and Nationalism: Borders in the Construction of the Ideology of Methodological Nationalism

Abstract

This study aims to understand the methodological ideology of nationalism. Understanding the role and function of borders in the construction of the ideology of methodological nationalism is another aim of this study. In the construction of the ideology of methodological nationalism, in order to understand the borders, the meanings of the concepts of border, ideology and nationalism are focused on and the relationship between them is discussed. In this context, what ideology is, how there is a relationship between borders and ideology, what should be understood from methodical nationalism, and how borders contribute to the construction of the ideology

of methodological nationalism constitute the main problematic of this study. In the light of this problematic, in the study, within the framework of the concepts of border, ideology and nationalism, the ideology of methodological nationalism and its relationship with borders is tried to be understood. Accordingly, it was understood that borders are loaded with ideology, determining the area of sovereignty of the modern state constitutes the basic ideology of borders, and borders are one of the ideological devices of the state. Nationalism has been seen as a border ideology, as nationalism takes place in the construction of nation, nation-state and national identity based on borders. It has been concluded that borders directly contribute to the construction of the ideology of methodological nationalism, as the methodological nationalism constructs an identity and space through borders and tries to define the social world over borders.

Keywords: Border, Ideology, Nationalism, Methodical Nationalism, Construction.

Giriş

Modern toplumların siyasal alandaki ana örgütlenmesini oluşturan milliyetçilik, her şeyden önce, ulusun, ulus-devletin ve ulusal kimliğin inşasında önemli bir yer tutmaktadır. Milliyetçilik, ulusu modernliğin siyasal topluluğu, ulus-devleti modernliğin siyasal örgütlenmesi ve ulusal kimliği de modernliğin siyasal kimliği olarak tanımlar, adlandırır ve düzenler. Ulus-devlet sahası içerisinde bir kimlik inşa etmek milliyetçiliğin yegâne amacını oluşturur. Bu inşa süreci farklı yönleri içeren, çok katmanlı ve değişik dinamiklerin etkili olduğu bir süreçtir ve bu süreçte, milliyetçilik pek çok aracı devreye koyarak söz konusu amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu araçlardan biri de kuşkusuz sınırlardır. Çünkü milliyetçiliğin kimlik inşası, ulus-devlet mekânı içerisinde gerçekleştiği için, sınırlar, ulus-devlet mekânını çevreleyen ve ulusal kimliğin uçlarını temsil eden araçların başında gelmektedir.

Sınırlar, milliyetçiliğin kimlik ve mekân inşasını gerçekleştirmeye dönük temel araçlardan biri olması sebebiyle ideolojik bir hüviyete sahiptir. Sınırların ideolojik olması, milliyetçiliğin sınırlar üzerinden siyasal topluluğa bir kimlik atfetmesi ve onları ulus-devletin mekânı içerisinde tanımlaması anlamına gelir. Milliyetçiliğin sınırlar üzerinden kimlik inşası, temelde yöntemsel milliyetçiliğin işleyiş biçimine işaret etmektedir. Yöntemsel milliyetçilik, ulus-devletin sosyolojik açıdan doğallaştırılması ve şeyleşmesidir. Modern devlet ve toplum arasındaki denklemin adı olan yöntemsel milliyetçilik, ulus-devleti modern dünyanın doğal ve gerekli formu olarak görmektedir. Yöntemsel milliyetçilik, sınırlar vasıtasıyla biz-onlar, içerisi-dışarı, burası-orası ve yerli-yabancı gibi kategoriler oluşturarak ulus-devletin örgütlenmesini ve ulusal kimliğin çerçevesini belirlemektedir.

Bu bakımdan sınırlar, yöntemsel milliyetçiliğin ideolojisi olarak işlev görmektedir.

Yöntemsel milliyetçilik ideolojisi, esasında sınır, ideoloji ve milliyetçilik üçgeninde vuku bulan ve modern milliyetçilik ideolojisinin sınırlardaki inşasını ifade eden bir anlayışı temsil etmektedir. İdeolojinin ne olduğu, sınır ve ideoloji arasında nasıl bir ilişkinin olduğu, milliyetçiliğin nasıl bir sınır ideolojisi halini aldığı, yöntemsel milliyetçilikten ne anlaşılması gerektiği ve sınırların ne şekilde yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin inşasına katkı sunduğu bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal ışığında, çalışmada, sınır, ideoloji ve milliyetçilik kavramları çerçevesinde yöntemsel milliyetçilik ideolojisi ve sınırlarla ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

İdeoloji Kavramı

Sosyal bilimler literatüründe köklü bir yere ve işleve bürünmüş bir kavram olarak ideoloji, kendi varlığını da bu alandaki politik ve entelektüel faaliyetler içerisinde bulmuştur. Düşünsel, edimsel ve hayati bir izleğe sahip olan ideoloji kavramını düşün tarihine ilk kez on sekizinci yüzyılın sonunda Fransız filozof Antoine Destutt de Tracy kazandırmıştır. Fikirler bilimi anlamında kullanılan ideoloji kavramı, ilk kullanımından bu yana birçok farklı anlam yüklenmiştir. Bu anlamlar arasında; siyasi bir inanç sistemi, eylem yönelimli siyasi fikirler kümesi, yönetici sınıfın fikirleri, belli bir sosyal sınıf veya sosyal grubun dünya görüşü, sınıfsal veya sosyal çıkarları dışı vuran siyasi fikirler, sömürülenler veya baskı altındakiler arasında yanlış bilinci yayan fikirler, bireyi sosyal bir bağlamda konumlandıran ve müşterek aidiyet hissi yaratan fikirler, bir siyasi sistem veya rejimi meşrulaştırmak üzere, resmi olarak ayrıcalık verilmiş fikirler kümesi, hakikat tekeli iddiasındaki her şeyi kapsayan siyasi öğretisi, soyut ve oldukça sistematik nitelikteki siyasi idealler kümesi gibi çok çeşitli anlamlar vardır (Heywood, 2007, s. 7). İdeolojiler, insan doğasıyla ilgili anlayışları içine alan ve bu yüzden insanın gerçekleştirilmesi mümkün olan ve olmayan şeyleri; insan etkileşiminin doğası üzerine eleştirel düşünceleri; sosyal, politik ve ekonomik hayatın insanların ihtiyaç ve çıkarlarını karşılayacak doğru teknik düzenlemeleri gösteren kavram, değer ve semboller külliyyatıdır (Vincent, 2006, s. 24).

Cemil Meriç'e göre ideolojinin konusu, düşünceler, düşüncelerin kanunları, kendilerini dile getiren işaretlerle münasebetleri ve kaynaklarıdır (Meriç, 2005, s. 261). Sabri F. Ülgener'e göre, ideolojinin toplum haritaları ile olan ilişkisi, ona farklı boyutlar kazandırmaktadır. İdeoloji, belli bir toplum kesiminin (grup, sınıf, mezhep, meslek vs. mensuplarının) -statüleri ile uyum halinde ve yerine göre davranışlarını haklı ve meşru göstermek üzere-paylaştıkları ortak düşünceler, mithos'lar ve değer yargıları toplamıdır (Ülgener, 2006, s. 142). Şerif Mardin'e göre, ideoloji gerçeği, kültür gerçeği ile çok yakından ilintilidir, ideolojinin saygınlığı da kültür mekanizmasının esaslarına dayalı olarak gelişir. İdeoloji, geleneksel toplum haritalarının

modern çağlarda faydalarını yitirmelerinin sonucudur: yeni bir toplum anlamları haritası türetme çabası olarak görülmektedir (Mardin, 2007, s. 20).

Zygmunt Bauman'a göre, ideoloji adı, insan deneyiminin çeşitli parçalarının bir araya gelip tanınabilir, anlamlı bir örüntü oluşturmasını sağlayan bilişsel çerçevelere tahsis edilmiştir. Bu bağlamda mümkün en mükemmel mesleğin düşünce üretimi olduğunu varsayarsak, düşünce platformunun en belirgin özelliği, sistematik oluşumları bünyesinde toplamasıdır (Bauman, 2000, s. 128). Michel Foucault, ideoloji nosyonundan üç nedenden dolayı yararlanmanın zor olduğunu söylüyor. Birincisi, ideoloji nosyonu hakikat olduğu varsayılan başka bir şeyle daima potansiyel bir karşıtlık durumunda yer alır. İkincisi, ideoloji kavramının, kaçınılmaz olarak bir tür özneye göndermede bulunmasıdır. Üçüncü neden ise, ideoloji onun altyapısı, maddi, ekonomik belirleyicisi vb. işlevi gören bir şey karşısında ikincil düzeydeki bir konumda yer alır. İşte bu üç nedenden dolayı Foucault, ideolojinin ihtiyatlı yaklaşılmadan kullanılamayacak bir nosyon olduğunu düşünür (Foucault, 2005, s. 69; Barrett, 1996, s. 138). İdeoloji kavramına farklı işlevler ve anlamlar yükleyen Jürgen Habermas'a göre, ideoloji kavramının gelişimi, ideoloji eleştirisiyle birlikte yer alır, zira bir düşünceyi ideolojik olarak nitelendirmek, fikirlerin bilinç ve akılcı süreçler dışındaki diğer güçler tarafından nasıl yönlendirildiğini ortaya çıkartmayı gerektirir. Kırılma olmuş meşrulaştırmanın yerine, bir yandan miras bırakılmış dünya yorumlarının dogmatizminin eleştirisinden doğan ve bilimsel karakter iddiasını taşıyan, fakat diğer yandan meşrulaştırma işlevlerini koruyan ve böylelikle edimsel güç ilişkilerini analizden ve kamu bilincinden uzaklaştıran yenileri geçirilmiştir. Daha dar anlamda ideolojiler ancak böylelikle oluşmuşlardır: modern bilim iddiasıyla ortaya çıkarak ve kendilerini ideoloji eleştirisinde haklılaştırarak geleneksel iktidar meşrulaştırmalarının yerine geçmişlerdir (Habermas, 1993, s. 49).

İdeoloji, kendi içinde farklı anlam haritalarını barındıran ve değişik yaklaşımlara sahip bir kavram olarak toplumsal gerçekliği anlamada önemli bir yer tutmaktadır. Sınır ile ideoloji arasında da birbiriyle iç içe geçen bir ilişkisellik olduğunu söylemek mümkündür.

Sınır ve İdeoloji İlişkisi: Sınırların Bir İdeolojisi Var mıdır?

Sınırlar ve ideoloji arasındaki ilişkide belirleyici olan soru, kuşkusuz sınırların bir ideolojisinin olup-olmadığıdır. Bu soru, sınırların anlamlandırılması ve tanımlanmasına bağlı olarak yanıtlanabilir. Sınırlar, devletlerin özellikle de modern ulus-devletlerin yetki ve egemenliklerini çerçeveleyen hatlardır, devlet iktidarının ulaştığı en uç yerdir, devletleri ayıran ve birleştiren bir çizgidir (Bkz. Donnan ve Wilson, 2002; Giddens, 2008). Bu bakımdan sınırlar ideolojik bir muhtevaya sahiptir, ideoloji yüküdür, ideolojik yönelimdir. Sınırların ideolojisi, siyasal topluluğu içerisi-dışarı, burası-orası, biz-onlar, yerli-yabancı şeklinde ayıran, toplumsal dünyayı sınırlar temelinde organize eden ve onu sınırlar temelinde anlamlandıran, etrafını çerçevelediği topluluğa bir kimlik atfeden ve temsil ettiği topluluktaki bireylerin zihinlerine kendisini kazıyan bir muhtevaya

sahiptir. Ferhat Tekin'in de belirttiği gibi, sınırların içindeki biz hayal ürünü olduğu kadar dışındakiler (onlar) de hayal ürünüdür ya da kurgusaldır. Çünkü sınırın hemen bu tarafında yaşayanlara diğer tarafta yaşayanlarla sahip oldukları sosyo-kültürel benzerlik görmezlikten gelinerek hem bu taraftakiler (biz) hem diğer taraftakiler (ötekiler) kurgusal olarak inşa edilmişlerdir. Dolayısıyla sosyal ve kültürel sınırlar topluluk düzeyinde bizim için onları nasıl inşa ediyorsa, teritoryal sınırlar da ulusal hayali cemaat için sınırın dışında öteki hayali cemaatleri inşa eder. Böylece teritoryal sınırlar sosyo-politik tahayyülün (imgelem) bir kurumsal aracı olarak rol oynar. Bu açıdan politik sınırlar kolektif kimliğin (ulusçuluk) üyelerinin kendilerini teritoryal bir alan içinde nasıl farklı hissedecekleriyle doğrudan ilgilidir (Tekin, 2014, s. 89).

İdeolojik olarak sınırlar temelde bir inşadır. Bireylerin zihinlerinde temsil ettiği haritayı inşa eder. Bireylerden beklenen bu haritalara göre düşünceleri, davranışları ve ilişki ve etkileşimlerini buna göre düzenlemeleridir. Sınırların ideolojik yapısı, bireylerin dünyayı sınırlara dayalı tanıması, dünyaya sınırların gözünden bakması ve dünyayı sınırlar temelinde düşünmesi ve deneyimlemesidir. İdeolojiler kitlelerin zihinlerine işlendiği için ve insanları aynı amaç ekseninde bir araya getirdiği için, siyasal sınırların aynı zaman toplumsalın da sınırları olarak içselleştirilmesi, sınırların ideolojik bir aygıt olduğunu göstermektedir. Sınırlar içerisindeki topluluğun zihinlerinde aynı anlam, imge, değer, kimlik üreten ideolojinin nihai amacı, tek bir sınırın aynı zamanda her bir bireyin de sınırı haline gelmesini, topluluğun kendisini sınırlarla özdeşleştirmesini ve sınırların oluşturduğu kurguların, ayrımların, farklılaşmaların, çatışmaların, iç içe geçişlerin ve etkileşimlerin her bir birey tarafından benimsenmesini sağlamaktır. Sınırlar, ulus-devletlerin toplumu tektipleştirme ideolojilerinin temel araçlarındandır. Sınırların içerisinde homojen bir topluluk oluşturma ve devletin ideolojik aygıtı olan sınırlar tarafından toplumsalın dönüştürülmesi, esasında sınırların toplumsalın örgütlenmesi üzerindeki belirleyiciliğini göstermektedir. Sınırlar, toplumsalın yeniden üretilmesinin koşullarını ve araçlarını sunmaktadır. Devletin toplumu resmî ideoloji etrafında örgütlenmesi sınırlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Sınırların içerisinde olanlar ile dışarısında yer alanları birbirinden ayıran devlet sınırıdır. Devlet sınırı, bir anlamda devletin teritoryal zemindeki meşruiyetini kuvvetlendiren ve egemenliğinin başlangıç ve bitiş noktalarını tayin eden bir işleve sahiptir. İdeolojinin temel gayesi, devletin sınırının, aynı zamanda toplumun da sınırı olduğunu oluşturmaktır. Diğer bir ifadeyle, siyasal sınırlar ile toplumsal sınırların kesişimi, ideolojinin sınırlar üzerinden kendini var etme ve konumlanma biçimine işaret etmektedir.

Sınır ve ideoloji ilişkisinin mahiyeti, temelde devletle ilişkili bir biçimde belirlenmesinde görülmektedir. Devlet, sınır ve ideoloji üçlüsünde, sınırları devletin ideolojik aygıtı olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanımlama, kuşkusuz, Marxist düşünür Louis Althusser'in devletin ideolojik aygıtları tanımlamasına dayanmaktadır. Sınırları devletin ideolojik aygıtı olarak tanımlarken, Althusser'in bu kavramı nasıl tanımladığına bakmak

gerekecektir. Althusser, devlet kuramını geliştirirken devletin baskı aygıtının yanında bulunan ancak onunla karıştırılmaması gereken bir gerçeği göz önüne almanın zorunlu olduğunu belirtmektedir: devletin ideolojik aygıtları. Althusser'e göre, devletin ideolojik aygıtlarını anlamak, bir anlamda buna kaynaklık eden Marksist devlet kuramı içerisinde yer alan devletin aygıtlarını anlamayla ilişkilidir. Marksist kuramda devlet aygıtları, hükümet, idare, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler v.b. oluşmaktadır. Marksist devlet kuramı içerisinde yer alan bu aygıtlar, bundan böyle Althusser'in devletin ideolojik aygıtları karşısında yer alan devletin baskı aygıtlarını oluşturacaktır. Genel olarak devletin ideolojik aygıtları şu kurumlardan oluşmaktadır: dinsel devletin ideolojik aygıtları (farklı kiliseler'in oluşturduğu sistem), öğrenimsel devletin ideolojik aygıtları (farklı, gerek özel gerekse devlet okullarının oluşturduğu sistem), aile devletin ideolojik aygıtı, hukuki devletin ideolojik aygıtları, siyasal devletin ideolojik aygıtları (değişik partileri de içeren sistem), sendikal devletin ideolojik aygıtları, haberleşme devletin ideolojik aygıtları (basın, radyo-televizyon v.b) ve kültürel devletin ideolojik aygıtları (edebiyat, güzel sanatlar, spor v.b). Althusser, devletin ideolojik aygıtları ile devletin (baskı) aygıtlarının aynı olmadığını vurgulamakta ve ikisi arasındaki farklardan bahsetmektedir. İlk aşamada, devletin bir tek baskı aygıtı olmasına karşın, birden çok sayıda devletin ideolojik aygıtları bulunmaktadır. İkinci aşamada, devletin birleşik baskı aygıtının tümüyle kamu alanında yer almasına karşın, devletin ideolojik aygıtlarının görünüşteki dağılımları içinde en büyük bölümünün özel alanda bulunduğunu saptayabiliriz. Kiliseler, partiler, aileler, sendikalar ve bazı okullar, gazetelerin ve kültürel kuruluşların çoğu özeldir (Althusser, 2006, s. 62-64).

Althusser'in tanımlamasında devlet, ideolojik aygıtları aracılığıyla var olur, bu aygıtlar üzerinden yetki ve egemenliğini tesis eder, iktidar ilişkilerinin üretimini ve yeniden üretimini bu aygıtlara dayalı olarak oluşturur ve meşruiyetini sözü edilen aygıtlar üzerinden belirler. Sınırlar da devletin birer ideolojik aygıtı olarak görülebilir. Nasıl ki, din, eğitim, aile, hukuk, siyaset, sendikalar, iletişim ve kültür devletin ideolojik aygıtını oluşturuyorsa, sınırlar da, devletin ideolojisinin işleminde bir aygıt işlevi gördüğünü söylemek mümkündür. Sınırlar, devletin çevresel organlarından olup, siyasal topluluğun entegrasyonunu sağlamada önemli bir aygıttır. Sınırlar, devletin ideolojik aygıtları olduğu kadar, devletin baskı aygıtları olarak da tanımlanabilir. Nasıl ki, hükümet, idare, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler devletin baskı aygıtlarını oluşturuyorsa, sınırlar da, devletin baskı aygıtlarından birini oluşturabilir. Devletin ideolojik aygıtı olarak sınırlar siyasal topluluğun entegrasyonunu sağlarken, devletin baskı aygıtı olarak sınırlar, siyasal topluluğun asimilasyonunu sağlamayı hedeflemektedir. Çünkü asimilasyon zora dayalı ve baskı kurmayı gerektirdiğinden, sınırlar, devletin baskı aygıtları olarak siyasal topluluğu sınırlar içerisinde baskı yoluyla tutmanın ya da hapsedmenin nihai adıdır. Diğer bir ifadeyle, devlet, nasıl ki polis, jandarma, mahkeme, hapishane aracılığıyla bir toplumsal düzen oluşturuyorsa, bu düzenin tesis

edilmesinde sınırlar da başat bir role sahiptir. Nitekim modern devletler, sınır bölgelerinde insan hareketliliğini denetlemek, düzenlemek ve kontrol altına almak amacıyla çeşitli önlemlere başvurmaktadır. Bu önlemler, devletin baskı aygıtları temelinde gerçekleşmektedir. Ancak devlet, içinde yer aldığı teritoryal zeminde salt baskı aygıtı olarak değil, daha ziyade, rıza imalatı yoluyla hegemonya kurarak da var olmaktadır. Bu hegemonya kuşkusuz devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Devletin ideolojik aygıtları, baskı aygıtlarından farklı olarak, devlet otoritesinin tesisinde sivil toplum ve kültürel sahadaki rızaya dayalı olarak işlev görmektedir. Diğer bir ifadeyle, devlet meşruiyetini salt baskı aygıtlarına değil, ama aynı zamanda ideolojik aygıtlarına da dayandırmaktadır. Devletin ideolojik aygıtı olarak sınırlar da devletin ideolojisini baskıdan ziyade rızaya dayalı bir şekilde inşa etmektedir. Sınırların rıza imalatı üretmesi, devlet iktidarının uçlarında yer alan sınırların bir entegrasyon aracı olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda, devletin baskı aygıtı olarak sınırlar bir asimilasyon aracıken, devletin ideolojik aygıtı olarak sınırlar bir entegrasyon aracıdır. Sınırlar hem devletin baskı aygıtıdır, hem de devletin ideolojik aygıtıdır. Sınırlar ideolojik bir hüviyete sahiptir, sınırların önde gelen ideolojilerinden biri ve en önemlisi de milliyetçiliktir.

Bir Sınır İdeolojisi Olarak Milliyetçilik

Modern milliyetçilik, erken modern Avrupa'da ayrı ayrı gelişen dört farklı insanlık kavramını birleştirir. Bunlar: bir tür demokratik prosedür yoluyla siyasi iktidarı kullanan egemen bir varlık olarak halk; kanun önünde eşit haklara sahip bir devletin vatandaşları olarak insanlar; bir grup zorunlu dayanışma, karşılıklı destek yükümlülükleri ile birbirine örülmüş geniş bir aile; ve onur ve prestij ayrımlarıyla farklılaşmamış, ancak ortak kader ve paylaşılan kültür aracılığıyla birleşmiş bir etnik topluluk olarak insanlar. Bu dört insanlık mefhumu, tek bir insanın yazısıyla kaynaşmıştır (Wimmer ve Glick Schiller, 2002, s. 308). Milliyetçilik bu dört kavramın yanı sıra başka anlamları da içerecek boyutlara sahiptir. Milliyetçiliğin başta gelen özellikleri arasında ideoloji yer almaktadır.

Bir ideoloji olarak milliyetçilik, Sanayi Devrimi'nden sonra Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimini gerçekleştiren ülkelerde, XV. yüzyıldan beri yaşanmakta olan toplumsal değişme süreci (modernleşme) hızlanmış, oluşan yeni kolektif ihtiyaçlar neticesinde sosyal ve siyasi alanda ön plana çıkan başlıca ideoloji milliyetçilik olmuştur (Smith, 2001, s. 46-47). Milliyetçilik, milli hisse dayalı duygu, davranış tarzı ve tutumlar anlamında oldukça eskilere götürülebilse de; bir ideoloji veya siyasi hareket olarak modern dönemlere ait bir olgudur. Bu haliyle milliyetçiliğin, son iki asır zarfında dünyanın ulus esaslı olarak düzen kazanmasında, bir siyasi örgütlenme biçimi olarak ulus-devlet modelinin ortaya çıkıp evrenselleşmesinde ve yaşanan uluslaşma süreçlerinde başrolü oynadığı söylenebilir (Şahin, 2007, s. 2).

Milliyetçilik, bir söylemdir; ideoloji ve tahayyül edilmiş bir doktrindir. Bireylerden, yeri geldiğinde ten rengine, diline, dinine ve yurduna aykırı görülenin ortadan kaldırılmasını düşünmeden talep edip düşünmeyi çelik bir kafese hapsediyorsa bir ideolojidir (Savrun, 2018, s. 11). Milliyetçilik eğer bir ideoloji ise milletin endişelerini merkezine alan ve onun iyiliğini çoğaltmak için çabalayan bir ideoloji olduğu iddia edilmektedir (F. Ertan ve Örs, 2018, s. 67). Milliyetçilik ideolojisi, insanların ancak bir ulus ve ulus-devlet içerisinde özgürlüğe ve mutluluğa ulaşabileceklerini vazetmektedir. Ulusa aidiyeti ifade eden ulusal kimlik ve ulusun siyasal örgütlenmesini ifade eden ulus-devlet, toplumu homojen bir bütünlük olarak görmekte, farklılık, çeşitlilik ve çoğulculuk yerine türdeş bir kimlik inşasını hedeflemektedir. Milliyetçilik, milletin bireysel bir varlık olduğuna kişileri inandırma amaçlı bir ideolojidir. Milliyetçilik insanları, millet adına, varoluşlarına ve aldıkları pozisyonlara göre doğal bir sınıflamaya tabi tutan ve otorite ve sınıflamasının meşru olduğunu ilan eden siyasal bir gerçekliktir (Enneli, 2013, s. 30).

Milliyetçilik ideoloji aracılığıyla ulusal kimliği kurgularken ve ulus-devleti örgütlemeye çalışırken diğer pek çok etkenin yanı sıra sınırları da etkin bir biçimde kullanmaktadır. Çünkü sınırların oluşturduğu teritoryal zemin, milliyetçiliği bir sınır ideolojisine dönüştürmektedir. Milliyetçiliğin kimlik inşası, sınırlar arasında/içinde kalan sahada gerçekleştiğinden, milliyetçilik eşittir sınırlar demek yanlış olmayacaktır. Sınırların temel ideolojisi olarak milliyetçilik, sınırlar üzerinden siyasal topluluğu bir kimlik etrafında örgütlemektedir. Malcolm Anderson'a göre, politik kimlikler ulus-devletten daha büyük veya küçük olmasına karşın, sınırlar kimliğin, genellikle 20. yüzyıl ulusal kimliğin işaretleyicisidirler. Bu anlamda sınırlar, insanların bütünlüğü ile ilgili politik inançlar ve mitlerin ve bazen bir ülkenin doğal kısmı ile ilgili mitlerin parçasıdır. Onlar modern dünyanın en güçlü ideolojik formu olan milliyetçilikle bağlantılıdır (Anderson, 1996, s. 1). Milliyetçiliğin kimlik kurgusu ile sınırların kimlik kurguları kesişen ve iç içe geçen özellikler taşımaktadır. Bu da kuşkusuz milliyetçiliğin inşasında sınırların nasıl bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Sınırların bir ideolojisi varsa, kuşkusuz o da milliyetçiliktir. Biraz dikkatli bakıldığında, modern politik ideolojiler içerisinde milliyetçilik dışında sınırlara dayanan başka bir ideolojinin olmadığı görülecektir. Bunun temel sebebi, milliyetçiliğin sınırlar üzerinden örgütlenmesi, diğer dinamiklerin yanı sıra milliyetçiliğin örgütlenmesindeki sınırların temel bir dinamik olması ve sınırlar vasıtasıyla bir kimlik oluşturmasıdır. Bu bağlamda, milliyetçilik, sınırlara dayalı olarak siyasal topluluğa bir kimlik atfeden, söz konusu topluluğun ulusal kimlik etrafında örgütlenmesini salık veren, siyasal topluluğu müştereklikler üzerinden harekete geçiren ve yönetilenleri türdeşleştirmeyi hedefleyen bir ideolojidir. Bu ideoloji, sınırları belli bir toprak parçası içerisinde yaşayanları, siyasal topluluk olarak resmedilen ulusun bir parçası olarak kabul etmekte, ulusun siyasal örgütlenmesi olarak tezahür eden ulus-devletin bir yurttaşı olarak tanımlamakta ve ulusal

kimliğin de toplumsal taşıyıcısı olarak görmektedir (Özbey, 2019, s. 1203-1204).

Bir devletin egemenliğinin sınırları, o devletin iddialarını gerçekleştirebilme, dediğini yapabilme yeteneğinin sınırları olarak görülmektedir (Poggi, 2012, s. 111). Max Weber'e göre modern devlet, belli bir arazi içinde, fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde (başarıyla) bulunduran insan topluluğudur (Weber, 2005, s. 132). Bu bağlamda 18. ve 19. yüzyıllarda gelişen ve yükselen ulus-devlet ideolojisi coğrafi bağlamı sınırlandırmakla kalmamış, beşeri ve fiziksel zemin üzerinde homojenleştirici bir rol oynamıştır. Mekân, kolektif aidiyetin ortak zemini haline gelmiştir. Bu çerçevede ulusal tarih ve coğrafya anlatıları kurgulanmış, sadece fiziksel anlamda değil, toplumsal kimlik anlamında da içerisi ve dışarı tanımlanmıştır. Nerenin içerisi nerenin dışarı olacağını belirleyen faktörler (etnisite, kültür, din, dil, ırk, coğrafya gibi), farklı ulusçuluklarda farklı özellikler göstermektedir (Durgun, 2011, s. 14-15).

İdeoloji, sınırlar içerisinde yer alan topluluğa, topluluğun sınırlarının yegâne bir ideolojisinin olduğunu, bu ideolojinin de milliyetçilik olduğunu ögütlemektedir. Milliyetçilik ile sınırlar arasında güçlü bağların olması, milliyetçiliğin sınırlar üzerinden bir kimlik inşasını hedeflemesi, sınırların milliyetçiliğin vazettiği değer, ilke, norm, anlam, temsil, kimlik vb. kategorileri içermesi, esas olarak milliyetçiliğin sınırların bir ideolojisi olduğunun göstergesidir. Bu zaviyeden bakıldığında, sınırların ideoloji olmaksızın işleminin mümkün olmadığını söylenebilir. İdeoloji sınırların temel dayanağıdır. Bir sınır ideolojisi olan milliyetçilik, toplumun sınırlar üzerinden bir kimlik inşa etme ideolojisidir ve sınırlar, inşa edilen ideolojinin köşe taşlarını, çerçevesini, kenardaki organlarını temsil etmektedir. Milliyetçiliği ulusal bir topluluk oluşturma, ulus-devletin örgütlenmesini sağlama ve bir ulusal kimlik inşa etme projesi olarak düşünürsek, o halde milliyetçiliği sınırlardan ayrı düşünmek imkânsız hale gelmektedir. Bauman'ın ifadesiyle, devletin varlık sebebi biz ile onlar arasındaki sınırı çizmek, sıkılaştırmak ve denetlemektir (Bauman, 2019, s. 32). Bu bakımdan milliyetçilik, sınırların en temel ideolojisini oluşturmaktadır.

Milliyetçilik sınırlarda kurulur, sınırlar aracılığıyla örgütlenir, meşruiyetini sınırlardan alır. Milliyetçiliğin ulus-devlet ve ulusal kimlik inşası, sınırlara dayalı olarak inşa edilir. Sınırlar, ulusun, ulus-devletin ve milliyetçiliğin kenar taşları değil, bilakis kenardaki köşe taşlarıdır. Sınırların örgütlediği milliyetçilik, toplumsal ve kültürel sahayı politik olarak dönüştürür, biçimlendirir ve adlandırır. Devletin ve toplumsalın sınırlarının kesişmesi, milliyetçiliğin hem varlık sebebidir, hem de nihai amacını oluşturur. Devletin uçlarıyla toplumun uçlarının aynı yerde başlayıp aynı yerde bitmesi, milliyetçiliğin siyasal ve kültürel açıdan örgütlenişinin tezahürüdür. Milliyetçilik, devlet aygıtının ideolojisinin sınırlardaki tecessüm etmiş halidir. Bir sınır ideolojisi olarak milliyetçilik, devletin resmi ideolojisiyle

esgüdümlüdür, onunla iç içe geçmiştir ve ulus-devletin ve ulusal kimliğin sınırlarını tayin eder, yön verir ve belirler.

Yöntemsel Milliyetçilik: Tanım, İlke, Argüman ve Çeşitlilik

Yöntemsel milliyetçilik, ulus/devlet/toplumun modern dünyanın doğal sosyal ve politik biçimi olduğu varsayımı olarak anlaşılır (Wimmer ve Glick Schiller, 2002, s. 301). Anthony Giddens'ın da belirttiği gibi, ulus-devlet, sosyologların toplumdur (Bkz. Giddens, 2018). Beşeri dünyanın, kendini ulus-devletler olarak organize etmiş uluslardan müteşekkil bir yapı olarak tahayyül edilmesi (Tabak, 2016: s. 21) olarak tanımlanan yöntemsel milliyetçilik, basitçe, toplum fikri ile modernitede ulus-devletin oluşumu arasındaki her şeyi kapsayan eşitlik olarak tanımlanabilir (Cherlino, 2007: s. 1). Yöntemsel milliyetçilik, ulus-devletin sosyal bilimler tarafından doğallaştırılmasıdır. Bu entelektüel yönelimi paylaşan akademisyenler, ülkelerin karşılaştırmalı çalışmalar için doğal birimler olduğunu varsayarlar, toplumu ulus-devlet ile eşit tutar ve ulusal çıkarları sosyal bilim amaçlarıyla birleştirir. Yöntemsel milliyetçilik, birçok akademisyenin kendi ulus-devletleriyle sürdürdüğü özdeşleşmeyi yansıtır ve pekiştirir (Wimmer ve Schiller, 2003: s. 576). Yöntemsel milliyetçilikteki yöntemsel kavramı, yöntemsel milliyetçiliğin teorik olduğu kadar uygulamalı çalışmalarda da araştırma yöntemlerine dayalı olarak kendini göstermesine işaret etmektedir. Ulrich Beck ve Natan Sznaider'ın da ifade ettiği gibi, yöntemsel milliyetçilik kavramı, bir yöntem kavramı değil, sosyolojinin sosyolojisi veya sosyal teori sosyolojisi kavramıdır (Beck ve Sznaider, 2006: s. 383).

Yöntemsel milliyetçilik, sosyal bilimler için sorunların ve fenomenlerin sınırlandırılması için son birim ve sınır koşulu olarak pratikte kendisini ulusal topluluğa dayatır (Martins, 2015: s. 276). Gerçekte, sosyal-bilimsel duruş, ulus-devlet kavramına dayanmaktadır. Topluma ve siyasete, hukuka, adalete ve tarihe ilişkin bir ulus-devlet görüşü sosyolojik tahayyülü yönetir. Bir dereceye kadar, sosyal bilimlerin çoğu ulus-devletin tutsağıdır (Beck, 2003: s. 454). Teorik farklılıklarına rağmen, siyasi göç teorisyenleri büyük ölçüde ulus devleti analizin temel unsuru ve birimi olarak varsayan bir sosyal ontolojiye bağlıdır. Diğer yapıları ve aktörleri sınırlı dikkate alan uluslararası bir egemen devletler sistemi varsayarlar. İnsanlar yalnızca bir devlete aittir ve yerli veya yabancı olarak sınıflandırılır. Devletler, ahlaki incelemeye ihtiyaç duyan birincil aktörlerdir ve sınırlarını aşmaya çalışan insanların düzenlenmesi, ana araştırma konusudur. Ekonomik fırsatlar, kültürel seçim veya ailevi nedenlerle göç, devlet sınırları içinde gerçekleşirse önemsiz kalır, ancak uluslararası bir sınırı geçmeyi içerdiğinde derhal ahlaki soruları gündeme getirir (Sager, 2016: s. 46). Bu bağlamda yöntemsel milliyetçilik, hem modernitenin hem de sosyal bilimlerin ulus-devlet oluşumu süreçleri etrafında bütünleşmiş tarihsel oluşumunun bir sonucu olarak görülmektedir. En basit haliyle, yöntemsel milliyetçilik, ulus-devlete modern toplumun doğal ve gerekli temsili olarak bakıldığında bulunur. Daha kapsamlı bir tanım şu şekilde olacaktır: sosyal teorisinin temel kavramsal referansı olarak toplum fikri ile modern ulus-devlet oluşumunun

tarihsel süreçleri arasındaki denklemler. Toplum fikri, modernitenin en önemli özelliklerinin açıklandığı her şeyi kapsayan bir ön varsayım haline gelir: sınıf oluşumları, büyüyen bürokratikleşme, yapısal farklılaşma. Ulus devlet ve modern toplum hem kavramsal hem de tarihsel olarak ayırt edilemez hale gelir (Chernilo, 2011: s. 99).

Modern tarihyazımı medeniyetleri değil, devletleri özne kabul eden yöntem doğrultusunda gelişmiştir. Öncelik, devletin bölgesel veya küresel konjonktür içinde anlamlı bir yere oturtulması, buna istikrar kazandırılması ve mümkün olduğu kadar bu varlığın kalıcı hâle getirilmesidir. Böylece tarihyazımında ulus-devlet merkezli ve onu toplumla özdeş kılan yöntemsel milliyetçilik genel bir ilke olarak kabul edilmiştir (Ateş, 2013: s. 111). Yöntemsel milliyetçilik ya da ulus-devletin sosyolojik bir biçim olarak doğallaştırılması ve şeyleştirilmesi, muhtemelen güvenlik bilim adamlarının ve diğerlerinin, analiz için başlangıç noktası olarak bir ulus-devletler dünyasını düşünmelerine izin veren şeydir. Devletler ya aktörler (kurumsal ajanlar) ya da arenalar (bölgesel alanlar) olarak kavramsallaştırılır. Bu tartışmaya açık çünkü milliyetçiliğin- bir kimliği belirli bir teritoryal yapıya bağlayan bir ideoloji - siyasi kimlik ve toprağın bir arada olduğunu öne sürmesidir (Adamson, 2016: s. 21).

Yöntemsel milliyetçilik şu ilkeleri içermektedir: (a) Toplumun devlete tabi kılınması, ki bu (b) tekil değil, sadece çoğul toplumlar olduğunu ve (c) devlet tarafından inşa edilmiş sınırları olan toplumların bölgesel bir mefhumu, yani, toplumun kapsayıcısı olarak bölgesel devlet. (d) Devlet ve toplum arasında döngüsel bir belirleme vardır: bölgesel ulus devlet, bireysel vatandaşlık haklarının hem yaratıcısı hem de garantörüdür ve vatandaşlar, devlet eylemlerini etkilemek ve meşru hale getirmek için kendilerini organize eder. (e) Hem devletler hem de toplumlar, şimdiye kadar siyaset ve siyaset teorisinin egemen ontolojisinin temeli olan ulusal ve uluslararası ikilem içinde hayal edilir ve konumlandırılır. (f) Sosyal düzenin garantörü olarak devlet, ampirik sosyal bilimin gerektirdiği sosyal ve ekonomik süreçlerle ilgili istatistiklerin toplanması için araçlar ve birimler sağlar. Eyalet nüfus sayımı kategorileri, ampirik sosyal bilimlerin ana işlemsel kategorileridir. Bu, ulus-devlet istatistiklerini öngören ve ulusötesi ağları, akışları ve manzaraları dışlayan çoğu küresel veri için bile geçerlidir. (g) Üyelikte ve istatistiksel temsilde, yöntemsel milliyetçilik, her ikisinin de olasılığını hariç tutarak, ya ya da ilkesine göre işler. Ancak bu karşıtlıklar- ya biz ya da onlar, ya içeri ya da dışarı - politik, ahlaki ve sosyal topluluklar arasındaki sınırları bulanıklaştırmanın gerçekliğini yakalamaz ve bu nedenle Vestfalya sonrası ulusötesi kamusal alanlar ve vatandaşlar yaratmak için devam eden deneyde başarısız olur (Beck, 2003: s. 454-455).

Öte yandan Daniel Chernilo'ya göre yöntemsel milliyetçiliğin tarihsel biçimini de içerecek şekilde on temel argümanı bulunmaktadır (Chernilo, 2011: s. 104-105):

1. Açıklayıcı argüman: Ulus-devletin yükselişi ve temel özellikleri, modernitenin kendisinin yükselişini ve temel özelliklerini açıklamak için kullanılır. Modernite, ulusal yörüngelerin toplamıdır.
2. Merkezîyetçi argüman: Milliyetçilik modern kültürdür ve modernite milliyetçi terimlerle ifade edilir.
3. Kapsayıcı argüman: Ulus-devlet, modern sosyal hayatın tüm yönlerini kafeslemeyi başardı.
4. İçselci argüman: Ulus-devlet izole, kendi kendine yeten ve içsel olarak gelişen bir birimdir.
5. Uluslararası sistem argümanı: Dünya doğal olarak belirsiz sayıda resmi olarak benzer ulusal birime bölünmüştür ve uluslararası sistem şu anda bu birimlerin yaklaşık 200'ünden oluşmaktadır.
6. Yaygınlık argümanı: Ulus-devlet, sosyal bilimlerin kanonunun en temel kör noktasıdır.
7. Cehalet argümanı: Büyük sosyal teori, modernitenin gelişmesinde ulus-devletin önemini tamamen ihmal etti.
8. Şeyleştirme argümanı: Ulus-devleti geleneksel sosyal bilimsel araçlarla incelemeye yönelik herhangi bir girişim, onun en önemli özelliklerini doğallaştırmak zorundadır.
9. Avrupa merkezilik argümanı: Ulus-devlet çoğunlukla bir Avrupa kurumu olduğundan, metodolojik milliyetçilik sosyal bilimlerin ayrılmaz Avrupa merkeziliğinin başka bir ifadesi haline gelir.
10. Yükseliş ve düşüş argümanı: Sosyal bilimlerin ve ulus-devletin birlikte evrimi, kaderlerini birbirine sıkı sıkıya bağlar; sosyal bilimlerin mevcut krizi, ulus-devletin kendi tarihsel gerilemesiyle açıklanmaktadır.

Tanımı, ilkeleri ve argümanlarına ek olarak yöntemsel milliyetçiliğin üç çeşidi bulunmaktadır: 1) milliyetçiliğin modern toplumlar için temel önemini görmezden gelmek veya hiçe saymak; bu genellikle 2) vatandaşlığa geçme ile birleştirilir, yani ulus devletinin sınırlarının analiz birimini sınırlandırdığı ve tanımladığı varsayılır; 3) sosyal süreçlerin incelenmesini belirli bir ulus-devletin politik ve coğrafi sınırlarıyla sınırlayan bölgesel sınırlama. Üç değişken kesişebilir ve birbirini güçlendirebilir, tutarlı bir epistemik yapı oluşturabilir, sosyal dünyaya bakmanın ve onu tanımlamanın kendi kendini güçlendiren bir yolu olabilir (Wimmer ve Glick Schiller, 2003: s. 577-578). Bu anlamda, yöntemsel milliyetçilik, sınırlarla doğrudan irtibatlı olup, milliyetçiliğin sınırların temel bir ideolojisi olduğunu işaret etmektedir.

Yöntemsel Milliyetçilik İdeolojisi Olarak Sınırlar

Yöntemsel milliyetçilik sınırlar temelinde, sınırlara dayalı bir biçimde ve sınırlı bir şekilde örgütlendiği için, sınırlar, yöntemsel milliyetçiliğin temel ideolojik yönelimini oluşturur. Sınırlar üzerinden yöntemsel milliyetçilik,

siyasal topluluğu bir kimlik temelinde bir araya getirir, örgütler ve sembolize eder. Ulus-devlet, sınırları vasıtasıyla toplumları belirlediği için, ulus-devleti doğal ve gerekli bir sosyolojik form olarak gören yöntemsel milliyetçilik için sınırlar, hem devletin hem de toplumsalın sınırlarını tayin eder. Yöntemsel milliyetçilik, toplumsal dünyaya sınırlar üzerinden bakar, toplumsal dünyayı sınırlarda şekillendirir ve toplumsal dünyada sınırlar bir mihenk taşı olarak var olur. Bu sebeple, sınırlar, yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin toplumsal taşıyıcısı olarak işlev görür.

Modernliğin bir bilimi olarak tanımlanan sosyolojiyi, modernliğin siyasal bilincini ifade eden ulus-devletin bilimi olarak da tanımlamak gerekir. Çünkü sosyoloji, ulus-devletin oluşumunu, örgütlenişini, işleyişini ve değişimini kendisine konu edinir ve ulus-devletin kimlik inşasına önemli katkılarda bulunur. Ulus-devlet, toplum ve sınır üçgeninde konuya yaklaşan Ulrich Beck'e göre, yöntemsel milliyetçilik şu önermeleri kesin olarak kabul eder: toplumları ulus-devlet toplumlarıyla eşitler ve devletleri ve hükümetlerini sosyal-bilimsel analizin köşe taşları olarak görür. İnsanlığın doğal olarak sınırlı sayıda millete bölündüğünü varsayar, bu ulus-devletler olarak kendi içlerinde örgütlenir ve kendilerini diğer ulus devletlerden ayırmak için dışarıdan sınırlar belirler. Bu dış sınırlama ve ulus devletler arasındaki rekabet, siyasi örgütlenmenin en temel kategorilerini temsil eder (Beck, 2003: s. 453). Beck'in yaklaşımından hareketle, ulus-devletler, toplumları sınırlar üzerinden ayırarak bir mekân tahayyül eder. Bu mekân, kuşkusuz ulus-devlet mekânıdır. Ulus-devletin mekânı içerisinde yaşayanlar, mekânla kendi aralarında bir aidiyet ilişkisi kurar, mekânda kendi kimliğini inşa eder ve bu kimliği diğer mekânlardan ayırarak yeniden üretir. Ulus-devlet mekânının inşası, temelde yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin sınırlar üzerinden kurguladığı nihai amacı oluşturur. Zira Nina Glick Schiller'ın yöntemsel milliyetçilikten kastettiği de, toplumsal ve tarihsel süreçlerin incelenmesine tek tek ulus-devletlerin sınırları içindeymiş gibi yaklaşan ideolojik bir yönelim (Glick Schiller, 2010: s. 110-111) olmuştur.

Kültür, adalet ve ahlak temelinde konuya odaklanan Alex Sager'a göre yöntemsel milliyetçilik, görünüşte farklı görüşlere sahip siyasi teorisyenler tarafından kabul edilir. Komüniterler ve liberal milliyetçiler, ulus devleti, kendi içinde sınırlanmış homojen kültürleri varsayarak ve dağıtım adaletinin kapsamının devlet sınırlarında sona erdiğini çok hızlı bir şekilde varsayarak ulus devleti doğallaştırma eğilimindedirler. Kozmopolitler, özgürlükçüler ve faydacılar genellikle sınırların ahlaki ilişkisini inkâr ederler ve doğalarını, etkilerini ve karmaşıklıklarını analiz etmekte başarısız olarak cehalet hatası yaparlar (Sager, 2016: s. 46). Bu anlamda, sınırlar, ulus-devlet çatısı altında yaşayanları kültürel açıdan homojenize eder, türdeşleştirir, yekpare bir bütün olarak görür. Nitekim yöntemsel milliyetçiliğin sınırlar vasıtasıyla gerçekleştirmek istediği tam da budur. Diğer bir ifadeyle, yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin temel amacı, ulusal sınırlar içerisinde yaşayan topluluğu ortak kültürel bir çerçevede örgütlemek, homojen bir ulusal kültür yaratmak ve türdeş bir ulusal kimlik kurgulamaktır. Ulus-devletin sınırları içerisinde yaşayan topluluk, yani ulus, Ernest Gellner'ın da

altını çizdiği gibi, ortak bir kültürü paylaşan, bu kültüre aidiyet duygusu geliştiren ve bu kültüre inanç, sadakat ve dayanışma besleyen insanlardan oluşmaktadır (Bkz. Gellner, 2008). Adalet açısından bakıldığında, yöntemsel milliyetçilik ideolojisine göre devletin sınırı aynı zamanda adaletin de sınırını oluşturur, adaletin çerçevesini belirler ve adaleti tanımlar. Benzer şekilde, yöntemsel milliyetçilik ideolojisi açısından devletin sınırı eşittir adaletin sınırındır.

Yöntemsel milliyetçilik ideolojisini göç temelinde analiz eden DeLaet'e göre ulus-devlet merkezli yöntemsel milliyetçilik, uluslararası göçü ulus-devletin sınırlarına, düzenine, vatandaşlık ve sosyal refah rejimlerine meydan okuyan bir olgu olarak görür. Vatandaşa ya da yerliye karşı göçmeni yabancı olarak tanımlar (İhlamur-Öner, 2018: s. 14). Uluslararası ve küresel göç hareketlerinin yoğun olarak görüldüğü günümüzde, söz konusu göç hareketleri yöntemsel milliyetçilik açısından önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Çünkü yöntemsel milliyetçilik, ulus-devlet mekânı içerisinde olanları yerli olarak tanımlarken, bu mekânın dışında kalanları da yabancı olarak tanımlar, kodlar ve adlandırır. Hal böyle olunca, yöntemsel milliyetçilik ideolojisine göre, göçmenler yabancı olanı temsil eder, ulus-devlet sınırlarına bir tehdit olarak görülür ve ötekiyi sembolize eder. Sager'ın belirttiği gibi, üyelik devlet sınırları ile tanımlanır, böylece çoklu vatandaşlık ve ulusötesi üyelikler göz ardı edilir veya sorun haline getirilir (Sager, 2016: s. 46). Bu bakımdan yöntemsel milliyetçilik ideolojisi, günümüz göç hareketlerinin küreselleştiği dönemde, eleştirilerin hedefinde yer almaktadır.

Güvenlik merkezli olarak yöntemsel milliyetçiliği ele alan Fiona B. Adamson'a göre, devlet merkezli güvenlik yaklaşımları, az ya da çok, devleti doğal bir sosyal ve politik biçim olarak ele alan yöntemsel milliyetçilik varsayımlarıyla işler. Güvenlik araştırmalarında metodolojik milliyetçiliğin gevşetici varsayımları, sosyo-mekansal bir uygulama olarak güvenliği daha iyi kavramsallaştırmamıza - veya şiddetin yayılmasını ve yönetilmesini - sağlar (Adamson, 2016: s. 29). Yöntemsel milliyetçiliğin güvenlikçi ideolojisi, ulus-devlet mekânını güvenli bir mekân olarak görür, güvenli bir sığınak olarak inşa eder ve söz konusu mekanda yaşayanlara güvenli bir yaşamın koşullarını vadeder. Bu açıdan sınırların içerisi güvenliğin merkezi olarak kodlanırken, sınırların dışında kalanlar ise, risklerin, tehditlerin alanı olup, güvenliği olmayan bir alan olarak kurgulanır. Gearoid Ó. Tuathail ve Simon Dalby'ye göre, sınır üreten pratikler, güvenli bir iç ve anarşik bir dışı yaratan kavramsal sınırları ortaya koymaktadır (Tuathail ve Dalby, 1998: s. 3-4). Ramazan Aras'ın da belirttiği gibi, ulus-devletler sınırları farklı koruma-güvenlik süreçlerinden geçirecek kalınlaştırmıştır (Aras, 2014: 16). Bu bağlamda, yöntemsel milliyetçilik ideolojisini oluşturan sınırlar, güvenli mekân inşa etmenin araçlarındandır.

Sonuç

Sınır, ideoloji ve milliyetçilik sarmalında yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin ele alındığı bu çalışmada, sınırların söz konusu ideolojinin oluşumundaki rolüne odaklanılmıştır. Bu amaçla, ideoloji kavramının içerdiği anlamlar ile sınır ve ideoloji ilişkisi ele alınmış ve milliyetçiliğin bir sınır ideolojisi olduğu vurgulanmıştır. Yöntemsel milliyetçiliği tanım, ilke, argüman ve çeşitlilik ekseninde analiz eden çalışmada, yöntemsel milliyetçilik ideolojisinin inşasında sınırların oynadığı role ve içerdiği işlevlere yer verilmiştir.

İdeolojiler, siyasal bir inanç sisteminden siyasi fikirler kümesine, yönetici sınıfın fikirlerinden bir sosyal grubun dünya görüşüne, yanlış bilinçten meşrulaştırma pratiklerine kadar uzanan bir alanda farklı anlamlara sahiptir. İdeoloji kavramı, düşüncelerden, sembollerden, değer yargılarından, zihinsel yönelimlerden, anlam haritalarından, sistematik oluşumlardan, karşıtlıklardan, göndermelerden, konumlanmalardan ve haklılaştırmalardan oluşmaktadır. İdeoloji, toplumsal gerçekliği çarpıtma, yok sayma, eğip bükme, yanulsama, dayatma, değiştirip dönüştürme, şekillendirme gibi eylemlerin ürünüdür. İdeolojiler ilişkiseldir, bu yönüyle de toplumsal gerçekliği açıklama ve anlama iddiasında toplumsal olgularla girift özellikler taşımaktadır. Sınırlar, birer toplumsal olgu olduğundan, sınır ile ideoloji arasındaki ilişkide, sınırların bir ideolojisi var mıdır? sorusunun yanıtı belirleyici olmaktadır. Sınırların bir ideolojisi vardır, çünkü sınırlar özellikle modern ulus-devletler ekseninde, siyasal topluluğu içerisi-dışarı, burası-orası, biz-onlar, yerli-yabancı olarak tanımlamakta, topluluğun üyelerine birer kimlik atfetmekte, onları söz konusu kimlik ekseninde örgütlemektedir. İdeolojik açıdan sınırlar, temsil ettikleri haritaları bireylerin zihinlerinde inşa ederler. Bireylerin toplumsal dünyaya sınırlar üzerinden bakmalarına, sınırlı bir dünya imgesine sahip olmalarına ve bu anlamda modern devletin ideolojisine uygun düşünmeye ve davranmaya sevk etmektedir. Bu yönüyle sınırlar, devletin ideolojik aygıtlarıdır. Devletin ideolojik aygıtlarının yanı sıra baskı aygıtı olarak da işlev gören sınırlar, devletin egemenliğinin tesisinde, yeniden üretiminde ve örgütlenmesinde etkili araçlardandır. Devletin baskı aygıtı olarak sınırlar, topluluk üzerinden bir baskı oluşturarak topluluğun asimile edilmesine, devletin ideolojik aygıtı olarak sınırlar ise, topluluk üzerinde bir rıza imaları üreterek, topluluğun entegre edilmesine başat bir rol oynamaktadır. Devletin resmi ideolojisinin sacayaklarından olan sınırlar, ideolojik bir hüviyete sahiptirler. Modern dönemdeki ana ideolojilerden biri olan milliyetçilik, bir sınır ideolojisi olarak işlev görmektedir. Sınırların bir ideolojisinin olup-olmadığının sorusu, milliyetçilik üzerinden yanıtını bulmaktadır. Milliyetçilik, ulusu ve ulus-devleti inşa etmeye yönelik bir ideolojidir. Elbette sadece ideoloji değildir milliyetçilik, ancak ideolojik boyutlara da sahiptir. Sınırlar üzerinden oluşan teritoryal düzen, esasında milliyetçiliğin bir sınır ideolojisi olduğunu göstermektedir, çünkü milliyetçilik sınırların belirlediği mekânda bir kimlik inşasını hedeflemekte ve siyasal topluluğu sınırlar üzerinden farklı kategorik kimlikler olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan, milliyetçilik sınırlarla inşa edilir, sınırlarda kurgulanır, sınırları kimliğin temel

dinamiklerinden biri olarak görür. Böyle olduğu için milliyetçilik, bir sınır ideolojisi işlevini görmektedir.

Milliyetçilik literatüründe yer alan ancak yeterince üzerinde durulmayan ve kısıtlı düzeyde bilinen yöntemsel milliyetçilik, ulus-devleti doğal ve gerekli bir sosyolojik bir form olarak gören, onu modern dünyanın sosyo-politik biçimi olarak tanımlayan ve sosyal bilimler tarafından rüştünü ispatlamış bir örgütlenme olarak kabul eden bir anlayışı ifade etmektedir. Buna göre modern dünya ulus-devletler sistemi üzerinde yükselmekte, ulus-devletler özgürlüğün ve mutluluğun kaynağı oluşturmakta ve ulus-devletin sınırları ile toplumsal sınırları birbirine denk düşmektedir. Ulus-devletin sosyolojik bir biçim olarak doğallaştırılması olarak okunan yöntemsel milliyetçilik, sınırlarla yakından ilişkili olup, kendi ideolojisini sınırlar üzerinden sürdürmektedir. Çünkü dünyanın ulus-devletler sistemi olarak kavranması, sınırların önemini ve etkisini artırmakta ve sınırlara yeni misyonlar yüklemektedir.

Yöntemsel milliyetçilik ideolojisi açısından sınırlar başat bir role sahiptir. Çünkü ulus-devletin hem örgütlenme, hem de bir analiz birimi olarak görülmesi, sınırları sıradan bir çizgi ya da hat olmanın ötesinde toplumsal, siyasal ve ekonomik örgütlenmeyi temsil eden ve bu örgütlenmenin başlangıç ve bitişini belirleyen bir aygıtlara dönüştürmektedir. Yöntemsel milliyetçilik ve yöntemsel milliyetçiliğin meşru kabul ettiği örgütlenme olan ulus-devletler, sınırlarda inşa edilmekte, sınırlar vasıtasıyla kendi çerçevesini şekillendirmekte ve sınırlara dayalı olarak bir ulusal kimlik kurgulamaktadır. Ulus-devletlerin sınırlar üzerinden inşa ettiği mekan, yani ulus-devlet mekanı, yöntemsel milliyetçilik açısından modern dünyanın temelini oluşturmaktadır. Ulus-devletler, sınırlara dayalı bir biçimde kimlik inşa ettikleri gibi, bu kimliğin içeriğini oluşturan kültürü de sınırlar vasıtasıyla çerçevelemektedir. Ulus-devlet mekanı içerisinde ortak bir kültürel örüntü oluşturabilmek, bu bağlamda homojen bir kültür ve türdeş bir ulusal kimlik inşa etmek, yöntemsel milliyetçiliğin sınırlar üzerinden kendi ideolojisinin oluşturduğuna işaret etmektedir. Kültürle birlikte adalet ve ahlaki sınırlar üzerinden tanımlayan yöntemsel milliyetçilik, sınırları ulusun ve ulus-devletin ideolojisi belirleyen hatlar olarak görmektedir.

Yöntemsel milliyetçilik, ulus-devletler sistemi üzerinden bir toplumsal dünya kurguladığı için, sınırlar üzerinden burası-orası, içerisi-dışarı, biz-onlar ve yerli-yabancı gibi kategorik kimlikler oluşturmuştur. Ancak günümüzde uluslararası göçlerin giderek artması, küreselleşmenin sınırlar üzerindeki olumsuz etkileri ve küresel göç akımlarının artan görünürlüğü, yöntemsel milliyetçiliği eleştirilerin hedefine yerleştirmektedir. Çünkü yöntemsel milliyetçilik açısından sınırların dışarısında olanlar, burada değil de orada bulunanlar ve yabancılar, ulus-devlete meydan okumaktadır. Sınırların dışarısındakiler, sınırların içerisindakilere birer risk ve tehdit unsuru olarak görülmektedir. Bu açıdan yöntemsel milliyetçilik, uluslararası ve küresel göç hareketlerine olumlu bakmamaktadır. Günümüzde göçlerin bütün ülkelerde toplumsal yaşamın hemen her alanında görülmesi,

toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel bir soruna dönüşmesi, yönetsel milliyetçilik ideolojisini ciddi manada zora düşürmektedir.

Uluslararası ve küresel göçlerle yakından ilişkili bir başka önemli konu ise güvenliğin sağlanmasıdır. Yönetsel milliyetçilik temelinde ulus-devletler yönetimleri altındaki topraklarda güvenli bir alan oluşturmak zorunda olduğundan sınırlar başvurmaktadırlar. Çünkü sınırlar, ulus-devletin güvenlik merkezli bakış açısının oluşturulması birincil düzeyde etkileri olan olgulardır. Yönetsel milliyetçiliğin sınırlar üzerinden oluşturduğu güvenlik ideolojisi, ulus-devlet mekânını güvenli bir mekân olarak kurgulamakta, yurttaşları açısından ulus-devlet mekânının bir güvenlik sığınağı olduğunu vurgulamakta ve güvenlik merkezli yaşam koşullarını sunmaya çalışmaktadır. Bu bakımdan, ulus-devlet sınırları içerisinde kalan mekân güvenli, buna karşın dışarıdaki mekân ise güvenliği olmayan bir mekân olarak tahayyül edilmektedir.

Sonuç olarak; sınırlar, yönetsel milliyetçilik ideolojisinin temel aygıtlarından biri olarak söz ideolojinin mekân ve kimlik inşasını gerçekleştirmektedir. Yönetsel milliyetçiliğin sınırlarla var olması, sınırlarda kurulması ve sınırla doğrudan irtibatlı olması, sınırların taşıdığı önemi ve gösterdiği etkileri oldukça artırmıştır. Sınırlar, yönetsel milliyetçilik ideolojisine dayalı olarak inşa edilen ulusun, ulus-devletin ve ulusal kimliğin sacayaklarından biridir. Ulusun, ulus-devletin ve ulusal kimliğin uçları sınırlarda belirlenir, temsil edilir ve adlandırılır. Modernliğin ve sosyal bilimlerin doğallaştırdığı ve şeyleştirdiği ulus-devlet, yönetsel milliyetçiliğin temel sosyolojik formunu oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Adamson, F. B. (2016). Spaces of Global Security: Beyond Metodological Nationalism, *Journal of Global Security Studies*, 1(1), 19-35.
- Althusser, L. (2006). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*, (Alp Tümertekin Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Anderson, M. (1996). *Frontiers: territory and state formation in the modern world*. Oxford: Polity Press.
- Aras, R. (2014). Türkiye’de sınır ve sınır bölgeleri çalışmaları: eleştirel bir değerlendirme. *Mukaddime*, 5(2), 15-37.
- Ateş, D. (2013). Uluslararası politika ve Avrupamerkezci tarihyazımı. *İnsan & Toplum*, 3(6), 107-133.
- Baret, M. (1996). *Marx’tan Foucault’ya ideoloji*. Ahmet Fethi (Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset arayışı*. (Tuncay Birkan Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2019). *Kimlik*. (Mesut Hazır Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.

- Beck, U. (2003). Toward a new critical theory with a cosmopolitan intent. *Constellations*, 10(4), 453-468.
- Beck, U. ve Sznaider, N. (2006). Unpacking cosmopolitanism for the social sciences: a research agenda. *The British Journal of Sociology*. 57(1), 1-23.
- Chernilo, D. (2007). *A social theory of the nation-state: the political forms of modernity beyond methodological nationalism*. London: Routledge.
- Cherlino, D. (2011). The critique of methodological nationalism: theory and history. *Thesis Eleven*. 106(1), 98-117.
- Donnan, H. ve Wilson, T. W. (2002). *Sınırlar: kimlik, ulus ve devletin uçları*. (Zeki Yaş Çev.). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i şahane'den vatan'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Enneli, Ç. (2013). Milliyetçilik ve ideoloji: dışlayıcı bir dilin kuruluşu. *Alternatif Politika*, 5(1), 28-51.
- F. Ertan, T. ve Örs, O. (2018). Milliyetçiliğin müphemliği: milliyetçilik nedir?. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 62, 39-84.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve iktidar*. (Işık Ergüden ve Osman Akınhay Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gellner, E. (2008). *Uluslar ve ulusçuluk*. (Büşra Ersanlı ve Günay Gökso Özdoğan Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Ulus-Devlet ve şiddet*, (Cumhur Atay Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Giddens, A. (2018). *Kapitalizm ve modern sosyal teori*, (Ümit Tatlıcan Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Glick Schiller, N. (2010). A global perspective on transnational migration: theorizing migration without methodological nationalism. *Diaspora and transnationalism: concepts, theories and methods*. (Thomas Faist and Rainer Bauböck Edt.). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Habermas, J. (1993). *İdeoloji olarak teknik ve bilim*. (Mustafa Tüzel Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. (Zeynep Kopuzlu Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Ihramur-Öner, S. G. (2018). Yöntemsel milliyetçilik bağlamında insan hareketliliği ve uluslararası ilişkiler. *Uluslararası ilişkilerde göç: olgular, aktörler ve politikalar*. (N. A. Ş. Öner, S. G. Ihramur-Öner Der.). İstanbul: Der Yayınları.
- Mardin, Ş. (2007). *Siyasal ve sosyal bilimler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Martins, H. (2015). Time and theory in Sociology. *Approaches to sociology*, (John Rex Der). London and New York: Routledge.

- Meriç, C. (2005). *Umrandan uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbey, K. (2019). Kimlik, milliyetçilik ve yurttaşlık ekseninde sınırlar: Muratlı örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1197-1223.
- Poggi, G. (2012). *Modern devletin gelişimi: sosyolojik bir yaklaşım*. (Şule Kut ve Binnaz Toprak Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sager, A. (2016). Methodological nationalism, migration and political theory, *Political Studies*, 64(1), 42-59.
- Savrun, E. (2018). Modern milliyetçilik. *Milliyetçilik tipolojileri*. (Hasan Acar Edt.). Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Smith, A. D. (2001). Milliyetçilik ve tarihçiler. *Tartışılan sınırlar değişen milliyetçilik*. (Mustafa Armağan Der.). (İsmail Türkmen Çev.). İstanbul: Şehir Yayınları.
- Şahin, K. (2007). Bir ideoloji olarak milliyetçilik. *Akademik Bakış*, 12, 1-9.
- Tabak, H. (2016). Metodolojik ulusçuluk ve Türkiye’de dış politika çalışmaları. *Uluslararası İlişkiler*. 13 (51), 21-39.
- Tekin, F. (2014). *Sınırım sosyolojisi: ulus, devlet ve sınır insanları*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Tuathail, G. Ó. ve Dalby, S. (1998). Introduction: rethinking geopolitics: towards a critical geopolitics. *Re-Thinking geopolitics: towards a critical geopolitics*. (Gearoid Ó. Tuathail ve Simon Dalby Edt.). London: Routledge.
- Ülgener, S. F. (2006). *Zihniyet, aydınlar ve izm’ler*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Vincent, A. (2006). *Modern politik ideolojiler*. (Arzu Tüfekçi Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Weber, M. (2005). Sosyoloji yazıları. (Taha Parla Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wimmer, A. ve Glick Schiller, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. *Global networks*. 2(4), 301-334.
- Wimmer, A. ve Glick Schiller, N. (2003). Methodological nationalism, the social sciences, and the study of migration: an essay in historical epistemology. *The International Migration Review*. 37(3), 576-610.

